

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

موسسه آموزش عالی شهید اشرفی اصفهانی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
گرایش حقوق جزا و جرم شناسی

عنوان:

بررسی تطبیقی کنوانسیون ۲۰۰۳ سازمان ملل متحد علیه
فساد با حقوق ایران

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر محمود جلالی

استاد مشاور:

جناب آقای محمد هاشمی

نگارش:

وحید قاسمی

پاییز ۸۹

چکیده :

تحت تاثیر پدیده جهانی شدن و آثار و پیامدهای آن، فرصت‌های تازه‌ای برای بزهکاران پدید آمده و اشکالی نوین از بزهکاری ظهور و توسعه یافته است که تهدیدی برای صلح، امنیت، ثبات و توسعه پایداری جامعه بشری به شمار می‌آید. تحول اشکال بزهکاری و رفتارهای مجرمانه، به ویژه بزهکاری سازمان یافته فراملی و فساد مالی، ضرورت ارتقای همکاری‌های بین‌المللی و تشدید مداخله نظام کیفری در سطوح ملی و فراملی را بیش از پیش مطرح ساخته و مقابله و رویاروی با پدیده جنایی را ایجاد می‌کند. با توجه به این واقعیت که فساد مالی و اقتصادی امروز به معضلی جهانی تبدیل شده است و تمامی کشورهای جهان از پیامدهای مخرب آن در امان نمی‌باشند بحث در خصوص اقدامات و تدابیری که بتواند از بروز چنین معضلی پیشگیری نماید و یا اینکه در صورت وقوع آن مرتکبین را مجازات و خسارات را جبران نماید اهمیتی دو چندان می‌یابد. در مقابله با فساد به عنوان پدیده‌ای مجرمانه می‌توان دو راهکار عمده ارائه نمود راهکار اول توسل به تدابیر پیشگیرانه‌ای است که می‌تواند در ایجاد محیطی عاری از فساد موثر باشد و راهکار دوم توسل به تدابیر سرکوب گرانه و تنبیهی است طراحان کنوانسیون ۲۰۰۳ سازمان ملل متحد علیه فساد در پرتو الهام از تعریف نوین سیاست جنائی درصدد تعریف انواع فساد مالی و احصاء پاسخ‌های متنوع سرکوبگر کیفری، اداری و پیشگیرانه در قبال آنها برآمده‌اند. همزمان و حتی مقدم بر تدوین و تصویب این کنوانسیون در سطح ملی نیز تصمیم‌گیران و برنامه‌ریزان سیاست جنائی در تکاپوی تحول در سیاست جنائی مقابله با جرائم فساد مالی بخصوص با مدنظر قرار دادن اسناد و تجربیات بین‌المللی بوده‌اند. اهمیت بررسی سیاست جنائی کنوانسیون مریدا از آن رو است که بدلیل انطباق این سند بین‌المللی جدیدالتصویب با اقتضائات ملی و بین‌المللی نوین می‌توان به خلاءهای قانونی حقوق کیفری ایران پی برد. بعلاوه این سیاست جنائی را در تدوین یک سیستم پیشگیرانه مدرن مدد رساند. ضمن آنکه این کنوانسیون می‌تواند بعنوان یک الگوی ارزنده برای همکاری بین‌المللی در ابعاد گوناگون برای مقابله با اشکال بین‌المللی جرائم فساد مالی محسوب شود.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۱
۱. کوشش‌های بین‌المللی برای مقابله با فساد	۴
۲. پیشینه کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه فساد	۵
۳. الحاق ایران به کنوانسیون مریدا	۸
بخش اول: بررسی تطبیقی سیاست جنایی کنوانسیون با حقوق ایران.....۱۳	
فصل اول: بررسی تطبیقی ماهیت جرایم فساد مالی در کنوانسیون با حقوق ایران.....۱۴	
مبحث اول: مفهوم شناسی فساد	۱۴
گفتار اول: اصطلاح فساد در نظام تقنینی ایران	۱۷
گفتار دوم: مرتکبان جرایم فساد	۱۹
گفتار سوم: فساد از لحاظ بزه دیده شناسی	۱۹
مبحث دوم: مقررات عمومی	۱۹
گفتار اول: اجرای کنوانسیون مریدا	۲۰
گفتار دوم: کاربرد اصطلاحات	۲۱
بند اول: مقام دولتی	۲۱
۱- مقام دولتی در کنوانسیون	۲۵
بند دوم: مقام دولتی خارجی	۲۶
بند سوم: مقام سازمان عمومی بین‌المللی	۲۷
بند چهارم: اموال	۲۷
بند پنجم: ضبط و مصادره	۲۸
بند ششم: حمل و تحویل نظارت	۳۰
بند هفتم: عواید ناشی از جرم	۳۰
گفتار سوم: حفظ حاکمیت	۳۰
مبحث سوم: فرآیند جرم‌انگاری جرایم مربوط به فساد در کنوانسیون	۳۲
گفتار اول: رشوه	۳۴
بند اول: تعریف رشوه	۳۵

۳۷ بند دوم: عنصر قانونی رشوه در کنوانسیون و حقوق ایران
۳۸ بند سوم: عنصر مادی جرم رشا و ارتشا
۳۸ ۱- رفتار فیزیکی
۴۰ ۲- شرایط و اوضاع و احوال
۴۰ ۲-۱. وجود توافق
۴۳ ۲-۲. مستقیم یا غیر مستقیم
۴۴ ۲-۳. موضوع رشوه
۴۵ ۲-۴. خصوصیات مرتکب جرم
۴۶ الف) کارکنان دولتی
۴۷ ب) شاغلین دادگستری
۴۷ ۱- کارمندان قضایی
۴۸ ۲- کارمندان اداری
۴۹ ج) نیروهای مسلح
۴۹ د) مأمورین به خدمات عمومی
۵۱ بند چهارم: عنصر روانی
۵۲ گفتار دوم: رشوه به مقامات دولتی خارجی و مقامات سازمان عمومی بین المللی
۵۴ گفتار سوم : اختلاس، سوء استفاده یا تصرف غیر قانونی
۵۵ الف) تصرف غیر قانونی در وجوه و اموال دولتی
۵۵ بند اول: سابقه تقیینی جرم تصرف غیر قانونی
۵۶ بند دوم: عنصر مادی
۵۸ ۱- مرتکب جرم
۶۰ ۱-۱- شرکت دولتی
۶۱ ۳- موضوع جرم
۶۲ بند سوم: عنصر روانی
۶۴ ب) اختلاس
۶۵ بند اول) عنصر مادی
۶۵ بند دوم) عنصر معنوی
۶۵ گفتار چهارم: اختلاس و ارتشا در بخش خصوصی
۶۶ گفتار پنجم: اعمال نفوذ
۶۷ بند اول: عنصر مادی
۶۷ بند دوم: عنصر معنوی
۶۸ بند سوم: اعمال نفوذ در حقوق ایران

گفتار ششم: سوء استفاده از وظایف	۷۰
بند اول. عنصر مادی.....	۷۰
بند دوم. عنصر معنوی	۷۰
بند سوم. سوء استفاده از وظایف در حقوق ایران	۷۱
گفتار هفتم: دارا شدن من غیر حق	۷۲
گفتار هشتم. ممانعت از اجرای عدالت	۷۵
گفتار نهم. پولشویی.....	۷۷
بند اول. تعریف	۷۷
بند دوم. پیشینه بین المللی جرم انگاری پولشویی.....	۷۹
بند سوم. پولشویی در قوانین و مقررات ایران	۸۰
بند چهارم. پولشویی در کنوانسیون مریدا	۸۳
بند پنجم. مراحل ارتکاب پولشویی از منظر کنوانسیون	۸۵
۱- تبدیل یا انتقال عواید ناشی از جرم	۸۶
۲- اختفا و سرپوش گذاشتن	۸۶
۳- تحصیل، تملک و یا استفاده از عواید ناشی از جرم	۸۷
بند ششم: عنصر مادی جرم پولشویی.....	۸۸
۱- عمل فیزیکی	۸۸
۲- شرایط و اوضاع و احوال	۸۹
۱-۲ قبلاً جرمی اتفاق افتاده باشد	۸۹
۲-۲ خصوصیات مال موضوع جرم	۸۹
بند هفتم. عنصر روانی	۹۰
بند هشتم تعیین مجازات در پولشویی.....	۹۰
گفتار دهم. اختفا عواید ناشی از جرم	۹۱
گفتار یازدهم. مسئولیت اشخاص حقوقی	۹۳
بند اول. مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی در ایران	۱۰۰
مبحث چهارم: اجرای قانون	۱۰۳
گفتار اول: قاعده مرور زمان	۱۰۳
بند اول: مرور زمان در حقوق ایران	۱۰۵
بند دوم تعلیق مرور زمان	۱۰۹
گفتار دوم: تعقیب، رسیدگی قضایی، مجازات	۱۰۹
بند اول: واکنش های جزایی حقوق ایران نسبت به جرایم مقرر در کنوانسیون	۱۱۲

- بند دوم. نظام های تشویقی بعد از محکومیت (تخفیف، تعلیق و ...) ۱۱۵
- بند سوم. مسدود سازی. ضبط و مصادره اموال ۱۱۷
- مبحث پنجم: صلاحیت قضایی ۱۱۹
- گفتار اول: اصل صلاحیت سرزمینی ۱۲۱
- بند اول: جرم در قلمرو دریایی ۱۲۲
- ۱- کشتی های خصوصی یا تجاری ۱۲۴
- ۲- کشتی های جنگی ۱۲۴
- ۳- کشتی های دولتی ۱۲۴
- بند دوم: جرم در قلمرو هوایی ۱۲۵
- گفتار دوم: اصل صلاحیت شخصی ۱۲۶
- گفتار سوم: اصل صلاحیت واقعی ۱۲۷
- فصل دوم: پیشگیری از فساد مالی در کنوانسیون و حقوق ایران ۱۲۸
- مبحث اول: پیشگیری اجتماعی در کنوانسیون و حقوق ایران ۱۳۰
- گفتار اول: مشارکت جامعه ۱۳۱
- بند اول: دسترسی به اطلاعات ۱۳۲
- ۱- حق دسترسی عموم به اطلاعات ۱۳۲
- ۲- الزام بخش دولتی به ارائه اطلاعات ۱۳۳
- ۳- محدودیت های آزادی اطلاعات ۱۳۵
- گفتار دوم: افزایش سطح آگاهی ۱۳۷
- بند اول: نقش رسانه ها در مقابله با فساد ۱۳۸
- بند دوم: نقش رسانه ها در کنوانسیون و حقوق ایران ۱۳۸
- گفتار سوم: گزارش دهی عمومی ۱۴۹
- مبحث دوم: پیشگیری وضعی در کنوانسیون مریدا و حقوق ایران ۱۴۰
- گفتار اول: نهادهای مبارزه کننده با فساد در کنوانسیون ۱۴۰
- بند اول: نهادهای مبارزه کننده با فساد در ایران ۱۴۱
- الف) نهادهای زیر نظر قوه قضائیه ۱۴۲
- ۱- سازمان بازرسی کل کشور ۱۴۲
- ب) نهادهای زیر نظر قوه مقننه ۱۴۵
- ۱- دیوان محاسبات ۱۴۵

- ۱۴۶ ۲- کمیسیون اصل نود قانون اساسی
- ۱۴۷ (ج) نهادهای زیر نظر قوه مجریه
- ۱۴۷ ۱- وزارت اقتصاد و دارایی
- ۱۴۸ ۲- وزارت اطلاعات
- ۱۴۹ ۳- سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور
- ۱۵۰ ۴- ستاد ارتقا سلامت نظام اداری و مقابله با فساد
- ۱۵۰ بند دوم: نهادهای بین المللی مبارزه کننده با فساد
- ۱۵۱ ۱- مراکز بین المللی پیشگیری از جرایم و نظارت بر مواد مخدر سازمان ملل
- ۱۵۱ ۲- بانک جهانی
- ۱۵۱ ۳- سازمان شفافیت بین المللی
- ۱۵۲ گفتار دوم: اصلاح ساختارهای دولتی و گزینش کارکنان
- ۱۵۳ گفتار سوم: کار پردازی دولتی و مدیریت منابع مالی
- ۱۵۴ مبحث سوم: پیشگیری از پولشویی

بخش دوم: همکاریهای بین المللی ۱۶۰

- ۱۶۰ فصل اول: استرداد مجرمین و متهمین
- ۱۶۱ مبحث اول: استرداد مجرمین در کنوانسیون
- ۱۶۲ گفتار اول: جرایم قابل استرداد
- ۱۶۳ گفتار دوم: موانع استرداد
- ۱۶۳ بند اول: قابلیت شخص مورد تقاضا
- ۱۶۳ بند دوم: درخواست های غیر قانونی
- ۱۶۴ مبحث دوم: استرداد در حقوق ایران
- ۱۶۴ گفتار اول: جرایم قابل استرداد
- ۱۶۵ گفتار دوم: موارد عدم استرداد
- ۱۶۷ فصل دوم: معاضدت قضایی و احاله دادرسی
- ۱۶۸ مبحث اول: معاضدت قضایی
- ۱۶۸ گفتار اول: دامنه مشمول معاضدت قضایی در کنوانسیون

- گفتار دوم: شرایط ماهوی معاضدت قضایی ۱۷۰
- گفتار سوم: تشریفات معاضدت قضایی در غیاب یک معاهده ۱۷۰
- گفتار چهارم: تکالیف کشور درخواست کننده ۱۷۱
- بند اول: شیوه ارائه درخواست ۱۷۱
- بند دوم: ویژگیهای یک درخواست ۱۷۲
- گفتار پنجم: حقوق کشور درخواست کننده ۱۷۲
- گفتار ششم: حقوق و تکالیف کشور درخواست شونده ۱۷۳
- بند اول: تعیین مقام مسئول ۱۷۳
- بند دوم: اقدامات عملی ۱۷۳
- بند سوم: شرایط امتناع دولت خوانده از معاضدت قضایی ۱۷۴
- گفتار هفتم: معاضدت قضایی بدون درخواست قبلی ۱۷۵
- گفتار هشتم: انتقال افراد در معاضدت قضایی ۱۷۵
- گفتار نهم: معاضدت قضایی در حقوق ایران ۱۷۶
- مبحث دوم: احاله دادرسی ۱۷۷
- گفتار اول: احاله دادرسی در کنوانسیون و حقوق ایران ۱۷۸
- جمع بندی و نتیجه گیری ۱۷۹

مقدمه

در راستای سیر حقوق بین الملل حدود، گستره و مصادیق نظم عمومی بین المللی تفاوت بنیادین یافته و امروزه قطعا حفظ منافع بشریت از جمله شاخص های تبیینی و تعیینی قواعد ناظر بر نظم بین المللی می باشد. یکی از اوصاف جامعه بین المللی جدید، ظهور پدیده های مثبت و منفی جدید در روابط انسانی است. جرم انگاری جرایم سازمان یافته یکی از مصادیق مهم واکنش اجتماعی در قبال نقض اصول مرتبط با نظم عمومی بین المللی است که مسئولیت مدنی و کیفری را در پی دارد

(باقرزاده-۱۳۸۳-۴۳)

تحت تأثیر پدیده جهانی شدن و آثار و پیامدهای آن فرصت های تازه ای برای بزهکاران پدید آمده و اشکالی نوین از بزهکاری ظهور و توسعه یافته است که تهدیدی برای صلح، امنیت، ثبات و توسعه پایدار جامعه بشری بشمار می آید.

یکی از بزرگترین دغدغه های جهانی جامعه بشری نحوه برخورد با جرائم سازمان یافته فراملی و ریشه کن کردن این جرائم با همکاری کلیه دولت های جهان است غلبه پدیده جهانی شدن و تسهیل مبادلات و ارتباطات فرامرزی موجب گسترش جرائم سازمان یافته فراملی شده و این نکته را به اثبات رسانیده است که نه تنها هیچ دولتی از بلایای آن در امان نیست بلکه به خاطر سازماندهی پیچیده و فرامرزی آن هیچ دولتی نمی تواند به تنهایی به مقابله و انهدام این شبکه ها بپردازد. در گذشته تنها جرایمی چون دزدی دریایی، تجارت برده و نیز برخی از جرایم جنگی بعنوان جرایم فراملی شناخته شده و مورد تعقیب قرار می گرفتند اما از اوایل دهه ۹۰ جامعه بشری دریافت که اهمیت و مضار جرایمی چون قاچاق، تطهیر پول و رشوه بیش از جرایم سنتی فراملی است، بگونه ای که حتی موجودیت و استقلال سیاسی برخی از دولت ها را نیز در معرض تهدید قرار داده اند. بدون شک

یکی از ویژگی های مهم جرایم سازمان یافته فراملی (گذشته از فرامرزی بودن آن) داشتن تشکیلات و سازماندهی بسیار قوی به همراه بنیه مالی و بالطبع داشتن نفوذ در ارکان دولت ها است که مبارزه با این جرایم را بسیار دشوار ساخته است و همکاری میان دولت ها جهت ریشه کنی این جرایم را بیش از پیش ضروری نموده است (الماسی -۱۳۸۳-۹۰)

افزایش تعامل های منطقه ای و جهانی میان دولت ها ، شرکت ها و سایر موسسات باعث شده آثار رفتارهای مجرمانه ارتكابی محدود به کشور محل وقوع جرم نباشد بلکه آثار مخرب آن به سایر کشورها نیز تسری یابد . از این رهگذر جامعه جهانی احساس نا امنی نموده و بدین جهت واکنش موسسات بین المللی و به طور کلی جامعه بین المللی نسبت به جرایم ارتكابی رو به افزایش است ازاینرو جرایم ملی رویکردی بین المللی به خود گرفته و به جرایم بین المللی تبدیل می شود . سهم جرایم اقتصادی نیز از این منظر قابل توجه است (حسینی -۱۳۸۷-۳۷)

رشد و توسعه تجارت و فعالیت های اقتصادی در دهه های اخیر گر چه پیشرفت و آسایش را به همراه داشته است لیکن فعالیت های تجاری و اقتصادی را با مشکلات و دشواری های نیز مواجه نموده و عواقب سویی در پی داشته است یکی از آثار سو آن معضلی به نام جرایم اقتصادی است .

جرایم اقتصادی به عنوان پدیده ای ملی و جهانی نه تنها رشد و توسعه جوامع انسانی و سلامت روابط اجتماعی را تحت تأثیر قرار داده بلکه یکی از مهمترین موانع تحقق عدالت اجتماعی و قضایی محسوب می گردد (شاملو -۱۳۸۶- ۴)

این جرایم که با انگیزه های مالی و تأمین منافع سرشار و غیرقانونی ارتكاب می یابند از نظر شیوه و شرایط ارتكاب با جرایم عمومی و سنتی متفاوت هستند یکی از تفاوت های عمده جرایم اقتصادی

با سایر جرائم عمومی این است که در آنها تقابل و تعارضی بین مرتکب جرم و دیگری یا جامعه (یعنی امری که موجب تسهیل در کشف و شناسایی جرم می شود) مشاهده نمی گردد (همان)

اما به طور کلی نه در قانون ما و نه در منابع بین المللی تعریف دقیقی از جرایم اقتصادی نشده و اغلب مصادیقی از آن ذکر می گردد به همین دلیل است که حدود و ثغور این جرایم به طور واضح مشخص نیست (کوشا - ۱۳۸۶ - ۱۰)

جنایات سازمان یافته امروزه در اشکال مختلف از جمله قاچاق مواد مخدر، تروریسم، تطهیر درآمدهای ناشی از جرم و فساد مالی خودنمایی کرده است (بیگ زاده - ۱۳۸۲ - ۱)

جرایم اقتصادی یا به تعبیر امروزی آن مفسد مالی که اغلب جز جرایم سازمان یافته اند معمولاً با پول شویی همراه می گردند چرا که منافع و اعتبارات اینگونه از جرایم توسط افراد دیگر در خارج از مرزها تبدیل یا انتقال می یابند (کوشا - ۱۳۸۶ - ۱۱)

همین جنبه چند وجهی فساد و مفسد مالی باعث شد که جامعه بین الملل از دول تقاضای همکاری از طریق سیاست جنایی هماهنگ را بنماید.

مطالعه عملکرد دولت ها و موسسات منطقه ای و بین المللی نشان می دهد در سال های اخیر گرایش به وجود یک راهکار هماهنگ و حتی در پاره ای موارد واحد برای مبارزه با فساد وجود دارد.

در سالهای اخیر سیاست جنایی مقابله با فساد از سیاست تک بعدی (کیفری صرف) به سیاستی همه جانبه (استفاده از کلیه راهکارهای حقوق اداری و پیشگیرانه) تبدیل شده و همزمان با ناکافی شمردن راهبرد سیاست جنایی ملی این مبارزه به سیاست جنایی منطقه ای و بین المللی تکامل پیدا کرده است (نجفی ابرند آبادی - ۱۳۷۵ - ۲۹۶)

۱. کوشش های بین المللی برای مقابله با فساد :

کوشش های بین المللی برای مقابله با فساد از اوایل دهه ۱۹۷۰ و به هنگامی آغاز شد که نقش فزاینده شرکت های چند ملیتی در اقتصاد جهانی توجهات فراوانی را به خود جلب کرده بود کوشش های مزبور طی سال ها ادامه یافت و در دهه ۱۹۹۰ به اوج خود رسید این اقدامات از سال ۱۹۷۴ توسط کمیسیون شرکت های فراملی شورای اقتصادی و اجتماعی ملل متحد (اکوسوک) شروع و با اعلامیه ملل متحد علیه فساد و رشوه خواری در ۱۶ دسامبر ۱۹۹۶ به اوج رسید .

از میان کوشش های منطقه ای می توان به اقدامات سازمان دولت های امریکایی تحت عنوان کنوانسیون امریکایی مقابله با فساد ۱۹۹۷ و ۱۹۹۶ پیشنهادات سازمان همکاری و توسعه اقتصادی در خصوص مقابله با ارتشا مأموران دولتی و خارجی در معاملات تجاری بین المللی (۱۹۹۶) کنوانسیون حقوق کیفری شورای اروپا سال ۱۹۹۸ ، کنوانسیون افریقایی برای مقابله با فساد در سال ۱۹۹۹ و کنفرانس بین المللی مقابله با فساد در سپتامبر ۱۹۹۷ بعنوان اولین کوشش هایی توسط دولت ها ، سازمان های غیر دولتی و نمایندگان جوامع مدنی بود که می توان به آنها اشاره نمود (Lucinda A.Low. 2006.4)

اما خصیصه فراملی جرایم سازمان یافته و تأثیر آن بر کلیه شئون زندگی اجتماعی ، اقتصادی و سیاسی دول عضو سازمان ملل که توجه به آن از کنگره پیشگیری از جرم ۱۹۷۵ (وین) آغاز شده بود باعث شد که سازمان ملل به مسئله فساد و مفاسد مالی به عنوان جرایم سازمان یافته به طور جدی تر بنگرد که این مسئله با تصویب کنوانسیون مبارزه با جرائم سازمان یافته فراملی در سال ۲۰۰۰ میلادی در شهر پالمو ایتالیا همراه گردید .

کنوانسیون پالرمو که برای ایجاد هماهنگی میان کشور های جهان در امر مبارزه با سازمان های غیر قانونی و تبهکاری بین المللی تهیه و تدوین شده بود جرائمی مانند پول شویی و ارتشا را جرم انگاری کرده بود که از نوآوری های این کنوانسیون می توان به مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی اشاره نمود . اما به دلیل شدت تهدید و خطرات موجود فساد مالی و صدمات جبران ناپذیر آن بر پیکره اجتماع بین المللی باعث شد تا وجود یک کنوانسیون مستقل و اختصاصی برای جرم انگاری و بیان شرایط و ویژگی های مختلف جرائم فساد احساس گردد از اینرو با تشکیل کمیته کارشناسی در دبیر خانه دفتر پیشگیری از جرم و کنترل مواد مخدر در سازمان ملل و نهایتا تصویب کنوانسیون مبارزه علیه فساد در تاریخ ۳۱ اکتبر ۲۰۰۳ در شهر مریدا مکزیک به دغدغه های جامعه ملل در مبارزه با این امر جامه عمل پوشاند (Wedd. Philipia- 2005-3)

۲. پیشینه کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه فساد :

همان طور که گفته شد موضوع مقابله با فساد در سازمان ملل به طور رسمی و صریح از سال ۱۹۷۵ آغاز شده زیرا در این سال بود که مجمع عمومی سازمان ملل قطعنامه ای را به تصویب رساند و طی آن خواستار مبارزه علیه فساد شد . همگام با تهیه و تدوین کنوانسیون پالرمو بحث های زیادی در خصوص فساد مالی مطرح بود و زمزمه های تدوین کنوانسیون مستقل در امر پیشگیری و مبارزه با فساد مالی قوت گرفت . بویژه در کنوانسیون پالرمو در کنار خواست عده ای از دول مبنی بر سرکوبی این پدیده تأکید موکدی بر تنظیم و تدوین یک سند حقوقی بین المللی در این زمینه مستقل از کنوانسیون پالرمو گردید .

در این راستا و متعاقب مباحث مذکور ، دول عضو در خصوص پیشگیری از فساد مالی و ارتشا به توافق رسیده و توجه خود را به گسترش اقدامات مربوط به همکاری های بین المللی در جهت مهار

فعالیت های فساد مالی و نیز توسعه تخصصهای فنی به منظور پیشگیری و کنترل جرم مذکور معطوف داشته اند بر این مبنا که فساد مالی موضوعی مهم و شایان توجه است .

مجمع عمومی قطعنامه ای را پذیرفت و متعاقب آن کمیسیون پیشگیری از جرم و عدالت کیفری در جلسه چهلیم تصویب قطعنامه (۵۹ / ۵۱) را تحت عنوان « اقدام علیه ارتشا » بعنوان نتیجه نهایی و نقطه اوج کار اجلاسیه در سیاق برنامه هفت ساله کمیسیون از مجمع عمومی درخواست نمود .

قطعنامه مذکور که از تصویب مجمع عمومی گذشت دربرگیرنده کد بین المللی رفتار مأموران عمومی بود که بموجب آن تعدادی از اصول که دول عضو می توانستند بعنوان ابزاری در جهت سوق دادن اقدامات و تلاشهایشان در مبارزه با فساد مالی بکار گیرند مقرر گردید .

در جلسه چهل و یکم مجمع قطعنامه دیگری (۱۹۱ / ۵۱) بر مبنای اعلامیه سازمان ملل علیه فساد مالی و ارتشا در معاملات تجاری بین المللی که تا حدودی فساد مالی را به ارتشا نزدیک می کرد با دیدگاه خاصی تصویب نمود و کمیسیون پیشگیری از جرم و عدالت کیفری بررسی شیوه هایی که شامل تمامی اسناد بین المللی الزام آور قانونی در جهت اعمال هر چه بیشتر اعلامیه می شد را در خواست کرد تا جرم انگاری فساد مالی و ارتشا در معاملات تجاری بین المللی گسترش یابد .

متعاقب این اقدامات مجمع عمومی در ۱۷ دسامبر ۱۹۹۹ طی قطعنامه ۱۲۸ / ۵۷ کمیته ویژه ای را بر مبنای تفصیل کنوانسیون علیه جرائم سازمان یافته فراملی و گنجانیدن تدابیری علیه فساد مالی مرتبط با جرائم سازمان یافته در کنوانسیون مذکور مورد خطاب قرار داده و از کمیته مذکور خواست با استفاده از جدول زمانی تعیین شده و با منابع فرابودجه ای و توجه به اهداف مقرر شده مصلحت یا عدم مصلحت تدوین و تنظیم یک سند بین المللی مفید خواه منظم به کنوانسیون و خواه مستقل را مورد مذاقه قرار دهند . بالاخره در قطعنامه ۶۱ / ۵۵ مورخ ۳ دسامبر ۲۰۰۰ مجمع عمومی تهیه و تدوین

یک سند حقوقی بین المللی مفید علیه فساد مالی مستقل از کنوانسیون مبارزه با جرائم سازمان یافته فراملی سازمان ملل به رسمیت شناخت و تصمیم به ایجاد کمیته ای ویژه جهت گفتگو راجع به چنین سندی در مرکز پیشگیری بین المللی از جرم مستقر در وین گرفت . به عبارت دیگر مجمع عمومی از دبیر کل سازمان ملل خواست که متعاقب اتمام گفتگوهای راجع به تدوین کنوانسیون علیه جرایم سازمان یافته فراملی سازمان ملل و پروتکل الحاقی یک گروه کارشناسی آزاد میان دولتی به منظور بررسی و تهیه پیش نویس راجع به مذاکره سند حقوقی جدید علیه فساد مالی بر مبنای گزارش دبیرکل و توصیه های کمیسیون پیشگیری از جرم و عدالت کیفری در جلسه دهمش تشکیل دهد .

در ۲۰ دسامبر ۲۰۰۰ مجمع مجددا درخواست خود را به دبیرکل سازمان ملل بازگو کرد و شورای اجتماعی و اقتصادی در ۲۴ جولای ۲۰۰۱ بر مبنای توصیه کمیسیون پیشگیری از جرم و عدالت کیفری در جلسه دهمش قطعنامه ۱۳ / ۲۰۰۱ را با عنوان گسترش همکاری بین المللی در خصوص پیشگیری و مبارزه با انتقال عواید با منشأ غیرقانونی ناشی از اشکال فساد مالی از جمله تطهیر عواید و اعاده آنها تصویب کرد .

سرانجام بر مبنای قطعنامه ۶۱ / ۵۵ مجمع عمومی نشست گروه های کارشناسی آزاد میان دولتی در جهت تدوین سند حقوقی بین المللی علیه فساد مالی از ۳۰ جولای تا اوت ۲۰۰۱ برگزار گردیده و گروه مذکور از طریق کمیسیون پیشگیری و شورای اقتصادی و اجتماعی درخواست تصویب قطعنامه پیش نویس راجع به مذاکره سند حقوقی بین المللی علیه فساد مالی را از مجمع نمود و متعاقب آن پیش نویس مذکور به عنوان قطعنامه ۲۶۰ / ۵۶ در ژانویه ۲۰۰۲ به تصویب رسید و چنین تصمیم گرفته شده که مذاکرات کمیته ویژه به منظور تدوین کنوانسیون علیه فساد مالی باید بنحوی صورت

گیرد که کنوانسیون گسترده و موثر با عنوان (کنوانسیون سازمان ملل علیه فساد مالی) حاصل گردد و در این راستا تئوری های چند منظوره و جامع را اتخاذ نماید .

در ۱۸ دسامبر ۲۰۰۲ مجمع عمومی با یادآوری بهبود و توسعه کمیته مذکور به این کمیته توصیه نمود که تا پایان سال ۲۰۰۳ اقدامات خود را تکمیل نماید و متعاقب آن در طی قطعنامه ۱۶۹ / ۵۷ پیشنهاد دولت مکزیک را جهت میزبانی کنفرانس مقامات عالی رتبه سیاسی برای امضا کنوانسیون مذکور پذیرفت و تصمیم به برگزاری این کنفرانس برای یک دوره سه ساله قبل از پایان ۲۰۰۳ گرفت . این کنوانسیون که به عنوان اولین سند جامع بین المللی است که به طور خاص فساد را مرکز توجه قرار داده است براساس قطعنامه ۵۸ / ۴ مورخ ۳۱ اکتبر (۲۰۰۳) (۹ آبان ۱۳۸۲) مجمع عمومی سازمان ملل متحد از تاریخ نهم تا یازدهم دسامبر همان سال (۱۸ تا ۲۰ آذر ۱۳۸۲) در شهر مریدای مکزیک و پس از آن تا تاریخ ۹ دسامبر ۲۰۰۵ (۱۸ آذر ۱۳۸۴) در مقر سازمان ملل متحد در نیویورک برای امضای تمامی کشورها مفتوح بود مطابق با ماده ۶۸ این سند کنوانسیون در نودمین روز از تودیع سی امین سند تنفیذ ، پذیرش ، تصویب یا الحاق یعنی از ۱۴ دسامبر ۲۰۰۵ (۲۳ آذر ۱۳۸۴) لازم الاجرا شده است .

۳. الحاق ایران به کنوانسیون مریدا :

جمهوری اسلامی ایران از همان آغازین روز یعنی ۹ دسامبر ۲۰۰۳ این سند را امضا کرده و خواستار اعلام تعهد، بین المللی خود برای مبارزه با فساد بوده است، مجلس شورای اسلامی نیز برای الزامی کردن این تعهد قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد را در جلسه علنی مورخ ۲۱ خرداد ۱۳۸۵ به تصویب رساند اما با توجه به ایرادات شورای نگهبان تصویب نهایی این قانون در تاریخ ۲۰ مهر ۱۳۸۷ در مجمع تشخیص مصلحت نظام

مشمول بر یک مقدمه و هفتاد و یک ماده و با الحاق ۱ ماده واحده و ۱ تبصره به شرح ذیل به تصویب رسید :

ماده واحده ۶ ، به دولت جمهوری اسلامی ایران اجازه داده می شود با رعایت اصل ۱۳۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و تبصره زیر به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد مصوب ۹ / ۸ / ۱۳۸۲ برابر با ۳۱ اکتبر ۲۰۰۳ م مجمع عمومی سازمان ملل متحد مشتمل بر ۷۱ ماده به شرح پیوست ملحق شود و سند الحاق را نزد امین اسناد کنوانسیون (دبیر کل سازمان ملل متحد) تودیع نماید .

تبصره : جمهوری اسلامی ایران خود را مستلزم به ترتیبات موضوع بند ۲ ماده ۶۶ کنوانسیون در خصوص ارجاع هرگونه اختلاف ناشی از تغییر یا اجرای آن که از طریق مذاکره حل و فصل نشود به داوری یا دیوان بین المللی دادگستری نمی داند . ارجاع اختلاف به داوری یا دیوان بین المللی دادگستری صرفاً در صورت رضایت کلیه طرف های اختلاف ممکن می باشد .

بدین ترتیب پس از یکصد و بیست و نهمین کشور امضا کننده این کنوانسیون کشور ایران نیز به آن ملحق شده است (بهره مند بگ نظر - ۸۷ - ۱۳ - ۱۳)

کنوانسیون مبارزه با فساد مالی (۲۰۰۳ م) سازمان ملل متحد که از این به بعد به دلیل محل تصویب آن تحت عنوان کنوانسیون مریدا مطرح می شود حاوی نو آوریها و حامل نویدهای مثبت چه در سطح ملی لااقل برای پاره ای از نظامهای حقوقی همچون ایران (در زمینه مسائلی همچون تسری مشمولیت جرایمی مانند ارتشا و اختلاس به بخش خصوصی ، اعطای مسئولیت کیفری به اشخاص حقوقی و حمایت از کارشناسان ، شهود و گزارش دهندگان فساد) و چه در سطح بین المللی برای همکاری گسترده دولت ها در ابعاد مختلف علمی ، فنی و قضایی (معاضدت قضایی و استرداد مجرمین و

اموال ناشی از جرائم فساد مالی) می باشد که به مناسبت طرح مباحث به ترتیب به آنها اشاره خواهیم کرد و در پرتو آن خلاء های قانونی در سیاست جنایی ایران را متذکر و انتظار اصلاح و ریختن طرحی نو در این زمینه در نظام حقوقی کشورمان را داریم. چراکه با توجه به عضویت ایران در کنوانسیون مریدا و تصویب مفاد آن در مجلس و با توجه به قدیمی و سنتی بودن برخی از مصوبات که حافظ ارزش های اقتصادی و معیارهای سنتی آن زمان بوده و با تحولات اجتماعی و اقتصادی اخیر ایران تجانس ندارد و با توجه به اصلاحات مقطعی و جزئی که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در برخی از قوانین صورت گرفته ضروری است که مقررات و قوانین موجود در نظام قانونی و قضایی ایران بررسی و با مواد کنوانسیون تطبیق داده شود و مواردی هم که سابقه تقنین در ایران را ندارد مشخص گردد چرا که در یک تقسیم بندی اولیه می توان گفت با ۳ حوزه مطابقت، تعارض و خلاء مواد قانونی نظام حقوقی کشورمان در مقایسه با کنوانسیون مریدا مواجه هستیم

سوالات اصلی تحقیق:

۱. آیا مقررات، تعاریف و اصلاحات بکاررفته در کنوانسیون با مقررات داخلی کشورمان دارای مطابقت می باشد؟
۲. پاسخ های سیاست جنایی ایران به فساد و پاسخ های مطلوب کنوانسیون مبارزه با فساد کدام است؟
۳. آیا در کنوانسیون بر پیشگیری های غیر کیفری نیز تاکید شده است؟

فرضیات:

۱. مواد قانونی نظام حقوقی ایران با برخی از مقررات کنوانسیون دارای مطابقت نمی باشد
۲. پاسخ های سیاست جنایی ایران به مقوله فساد نوعاً سرکوبگرانه است ولیکن در این کنوانسیون پاسخ های پیشگیرانه در اولویت می باشد

۳. در این کنواسیون بر پیشگیری های غیر کیفری علی الخصوص پیشگیری اجتماعی تاکید شده است

ساختار بحث:

این پایان نامه برای رسیدن به اهداف خود در دو بخش تدوین گردیده و هر بخش از دو فصل تشکیل گردیده و از آنجا که فهم ماهیت یک پدیده مجرمانه در طرح ریزی یک سیاست جنایی منسجم ضروری می باشد فلذا در بدوامر به بررسی مفاهیم فساد و corruption در حقوق ایران و کنواسیون مریدا اختصاص یافته است و در آستانه وارد شدن به مباحث اصلی ابتدا لازم است تا ضمن دستیابی به معنای دقیق و صحیح corruption به جهت اختلاف نظرات در برداشت های حاصله از این مفهوم در میان پژوهشگران به درک روشنی از مفاهیم واژگان و دیگر اصطلاحات به کار رفته در این کنواسیون برسیم پس از آن با ورود به بحث اصلی این پایان نامه یعنی بررسی تطبیقی مفاد کنواسیون با حقوق ایران به مطالعه عناوین جرم انگاری شده در کنواسیون و بررسی ارکان آنها در نظام کیفری ایران خواهیم پرداخت شیوه معمول مباحث سیاست جنایی تحقیق از پاسخ های متنوع به یک پدیده مجرمانه است و پاسخ های پیشگیرانه نیز در بدنه این سیاست جنایی در مبارزه با فساد قرار داشته و در کنواسیون مذکور به طور پیوسته رشد و تکامل خود را نشان می دهد فلذا بخش دیگر از این پایان نامه به بحث و بررسی پیرامون سیاست پیشگیرانه کنواسیون به مقوله فساد و مطابقت و راهکارهای اخذ شده در سیستم حقوقی کشورمان اختصاص یافته است ضرورت متنوع سازی پاسخ به پدیده جنایی باعث شده است تادر کنار رویکرد سرکوبگراییه و واکنشی به پدیده مجرمانه از یافته ها و دستاوردهای جرم شناسی به منظور کاستن از وظیفه عدالت کیفری استفاده شود کنواسیون مریدا با لحاظ کردن دستاوردها، یافته ها و مفاهیم جزایی و جرم شناسی با دیدگاه هماهنگ سازی و همگرایی از طریق تمهید ابزارهای بین المللی نظیر معاوضه و استرداد مجرمان